

Opatření ERÚ pro řešení energetické krize v plynárenství v roce 2022

The ERO's Measures to Address the Energy Crisis in the Gas Industry in 2022

Ing. Jan Šefránek, Ph.D., Mgr. Alexandr Černý, M.A., Ph.D.

Energetický regulační úřad

E-mail: jan.sefranek@eru.cz

SOUHRN:

Článek popisuje kroky Energetického regulačního úřadu, které byly učiněny v průběhu minulého roku s cílem napomoci řešení energetické krize v plynárenství. V důsledku událostí bylo nezbytné rychle reagovat a učinit především taková opatření, která zajistí maximální naplněnost zásobníků plynu a eliminují negativní dopady na účastníky trhu způsobené enormním nárůstem cen na velkoobchodním trhu s plynem. V tomto směru byly ze strany Energetického regulačního úřadu provedeny úpravy cenových rozhodnutí a příslušných vyhlášek.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Regulace plynárenství, zásobníky plynu, energetická krize, Energetický regulační úřad

SUMMARY:

The contribution describes the steps taken by the ERO last year to help address the energy crisis in the gas industry. The developments required a fast response and primarily adopting measures to maximize gas volumes in storage facilities and to minimize negative impacts on market participants caused by skyrocketing wholesale gas prices. In this respect, the ERO amended the relevant Price Decisions and public notices.

KEY WORDS:

Regulation in the gas industry, gas storage facilities, energy crisis, the Energy Regulatory Office (the ERO)

Energetická krize roku 2022 měla počátek již v roce 2021, kdy po velmi dlouhém období nízkých cen energií začaly velkoobchodní ceny plynu a elektřiny významně a setrvale růst. Výsledkem růstu cen byl mimo jiné i konec řady dodavatelů, mezi nimi i největšího alternativního dodavatele elektřiny a plynu, skupiny Bohemia Energy. V důsledku toho došlo k bezprecedentnímu testu funkčnosti celého trhu, a především nástrojů a systémů všech zainteresovaných subjektů při převodu velkého počtu zákazníků k dodavatelům poslední instance (DPI). Výsledkem byl zároveň dramatický nárůst nákladů na energii pro statisíce zákazníků. Nejvyšší cena plynu na vnitrodenním trhu OTE byla dosažena 22. prosince 2021 a to 177,84 EUR/MWh. V té době bylo ještě nepředstavitelné, že by cena plynu mohla překročit hodnotu 300 EUR/MWh, což se stalo realitou na konci srpna 2022. Rovněž málokdo očekával, že hlavním tématem dalších měsíců nebude cena, ale samotná fyzická dostupnost plynu.

Dnes již není pochyb o tom, že hlavní příčinou energetické krize a růstu cen byly už v roce 2021 cílené kroky Ruska. Tyto kroky ovlivnily naplněnost zásobníků plynu v Evropě, měly přímý vliv na ceny plynu na velkoobchodních trzích a vedly k vypovídání dlouhodobých kontraktů na dodávky plynu a ukončování smluv. Po zahájení ruské invaze na Ukrajinu v únoru 2022 významně stoupl i riziko samotných fyzických dodávek plynu z Ruska. V centru pozornosti byla snaha o urychlené naplnění zásobníků

plynu, které v době pokročilé zimní sezony byly naplněny pouze na cca 15%.

Cílem článku však nejsou geopolitické strategické úvahy, ale shrnutí praktických opatření, která provedl Energetický regulační úřad (ERÚ) pro řešení nastalé situace ve snaze pomoci zajistit bezpečnost dodávek plynu v České republice pro zimní sezónu 2022/2023 a eliminovat negativní dopady na účastníky trhu způsobené enormním nárůstem cen. ERÚ dokázal na krizovou situaci adekvátně a rychle reagovat a provedl v oblasti regulace plynárenství řadu důležitých úprav.

Úpravy pravidel trhu

Hned dvakrát byla v roce 2022 novelizována vyhláška o Pravidlech trhu s plynem, jednou mimořádnou novelou v polovině roku a podruhé v obvyklém termínu na jeho konci. Cílem mimořádné novely bylo pomoci bezprostřední stabilizaci plynárenského sektoru a naplnění zásobníků prostřednictvím nastavení pravidel pro aukce na nevyužitou skladovací kapacitu. Velmi důležitá byla také úprava snižující náklady na finanční zajištění pro obchodníky a rozšíření možnosti převodu uskladněného plynu na nové entity (např. Státní správu hmotných rezerv). Po vyřešení bezprostředních problémů se ERÚ v novele vyhlášky na konci roku zaměřil mimo jiné na implementaci funkčního rámce pro přijímání a po-



skytování mezinárodní pomoci při krizových situacích v plynárenství a na implementaci nových pravidel pro DPI, např. zkrácení lhůty pro změnu dodavatele při odchodu od DPI.

Rychle rostoucí a extrémně volatilní ceny na velkoobchodním trhu s plynem způsobily významný růst nákladů na finanční zajištění dodavatelů, což významně přispělo ke zhoršení jejich finanční situace. ERÚ v této oblasti zásadně pomohl zkrácením doby pro tzv. rychlou změnu dodavatele (ze tří na jeden pracovní den), což vedlo ke snížení požadavku na výši finančního zajištění vůči Operátorovi trhu (OTE) až o 50 %. Výše finančního zajištění, kterou OTE po dodavatelích požaduje, je totiž úměrná délce trvání rychlé změny dodavatele. Rychlá změna dodavatele determinuje dobu, po kterou může být v případě krachu dodavatele OTE vystaveno nákladům na dodávku plynu zákazníkům, než se situace vyřeší přechodem těchto zákazníků k jinému dodavateli nebo k DPI.

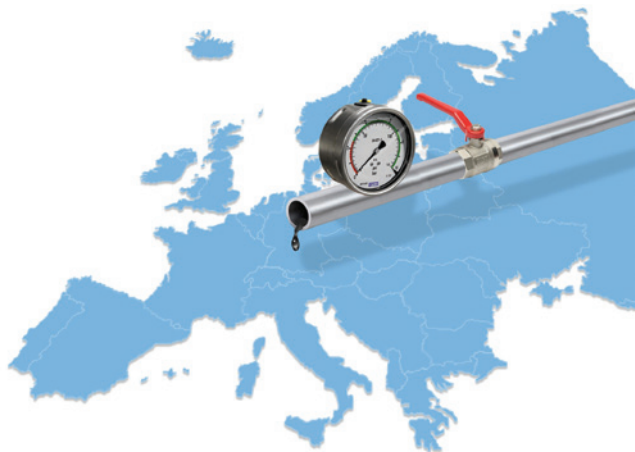
Paralelně s legislativním procesem novely energetického zákona, která zavedla u zásobníků plynu mechanismus ztráty rezervované kapacity v případě jejího nevyužití, tzv. „use it or lose it“ (UIOLI), připravil ERÚ pravidla aukce, kterou provozovatel zásobníku plynu uspořádá v návaznosti na odebrání nevyužité skladovací kapacity. ERÚ dále nastavil pravidla pro předávání informací mezi provozovatelem zásobníku plynu a provozovatelem přepravní soustavy o velikosti a době trvání skladovacích kapacit tak, aby provozovatel přepravní soustavy mohl vyhodnotit, zda nedochází společně s blokací skladovací kapacity i k nevyužívání přeprav-

ní kapacity, a tuto nevyužitou kapacitu mohl nabídnout dalším účastníkům trhu. Rychlá aplikace principu UIOLI v ČR byla pro naplnění zásobníků klíčová zejména proto, že v jednom ze zásobníků měla značnou kapacitu dlouhodobě rezervovanou společnost Gazprom, která ji svým nevyužíváním pouze blokovala, a tento zásobník tak byl v zimě 2021/2022 i v polovině roku 2022 téměř prázdný.

Nová situace na trhu s plynem vytvořila rovněž nové tržní entity, které pro zajištění bezpečnosti dodávky nevyhnutelně potřebovaly získat přístup do zásobníku plynu. Mezi tyto nové entity lze zařadit, kromě bank, zejména Správu státních hmotných rezerv. Úpravou pravidel trhu s plynem tak došlo k rozšíření možnosti převodu uskladněného plynu i na tyto účastníky trhu, aniž by museli být subjekty zúčtování a mít licenci na obchod s plynem.

V oblasti zajištění bezpečnosti dodávek plynu hraje významnou roli mezinárodní pomoc v krizových situacích v plynárenství (tzv. solidarita). Implementací pravidel a postupů pro nominace solidárního plynu v rámci úpravy vyhlášky o Pravidlech trhu s plynem, která doplňuje vyhlášku o stavu nouze v plynárenství a o způsobu zajištění bezpečnostního standardu dodávky plynu, pomohl ERÚ ve spolupráci s OTE nastavit funkční rámec pro přijímání a poskytování této pomoci.

V reakci na konec rekordního počtu dodavatelů se ERÚ v novele vyhlášky rovněž zasadil o zabránění zbytečně dlouhému setrvá-



vání zákazníků v režimu DPI zkrácením lhůty pro změnu dodavatele plynu při přechodu od DPI k novému dodavateli na 5 pracovních dnů. V souvislosti s úpravami institutu DPI ERÚ při svých aktivitách myslel i na velkoobchodatele plynu, když se při konzultacním procesu novelizace energetického zákona snažil prosadit odstranění horního limitu, kdy DPI nemá povinnost zajistit dodávku plynu pro zákazníky s roční spotřebou nad 630 MWh. Tato snaha ERÚ byla však neúspěšná.

Změny cenových rozhodnutí

Jedním z prvních kroků, které ERÚ v kontextu krize provedl, byla úprava cenového rozhodnutí a stanovení 100% slevy za přepravu plynu do a ze zásobníků. Zavedení 100% slevy snížilo náklady držitelů skladovacích kapacit na vtláčení plynu do zásobníku. Tato změna společně s úpravami pravidel trhu zajistila podmínky pro urychlené naplnění zásobníků plynu v České republice.

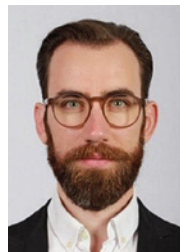
Z dlouhodobého hlediska je potřeba otázku bezpečnosti dodávek plynu řešit nejenom ze strany zajištění naplněnosti zásobníků plynu, ale i z pohledu diverzifikace zdrojů plynu, tedy i zajištění vyšší soběstačnosti v oblasti výroby plynu. Růst produkce biometanu na území České republiky je proto logickým řešením. V tomto ohledu ERÚ v roce 2022 stanovil postup pro určení hodnoty těžebního plynovodu vedoucího z výroby do distribuční soustavy při jeho odkupu provozovatelem distribučních soustav, což umožní připojování těchto výroben a jejich další rozvoj.



Extrémně vysoká cena plynu na velkoobchodním trhu se negativně projevuje i v regulovaných cenách (ovlivňuje náklady na technické ztráty provozovatelů soustav), a proto bylo nutné reagovat rovněž v této oblasti. ERÚ ve spolupráci s vládou České republiky zajistil, že nárůst nákladů na ztráty bude kompenzován ze státního rozpočtu tak, aby se meziroční nárůst regulovaných cen udržel v přiměřených mezích a nepůsobil tak proti „zastropování“ cen tržní složky. Díky tomuto kroku regulované ceny související s dodávkou plynu meziročně průměrně vzrostly pouze o necelá 2% a nikoliv o desítky procent, jak by tomu bylo v případě přímého promítnutí rostoucích cen do nákladů na technické ztráty v soustavách.

Vzhledem k tomu, že před zimní sezonou 2022/2023 byly zásobníky plynu v České republice naplněny téměř ze 100% a nedošlo k narušení funkčnosti trhu, můžeme uvedená opatření hodnotit jako velmi úspěšná. ERÚ se mimo výše zmíněné oblasti a běžné činnosti intenzivně zapojil i do přípravy dalších opatření státu pro řešení krize a dopadů na zákazníky a subjekty na trhu, jako bylo například tzv. zastropování cen, příprava kompenzačních mechanismů, nastavení pomoci státu formou příspěvků na bydlení atd.

Zároveň však nelze předpokládat, že se v minulém roce podařilo vyřešit veškeré problémy plynárenství, právě naopak. Nyní je nezbytné se zaměřit na koncepční a strategické oblasti definující další směřování plynárenství, tedy například na diverzifikaci zdrojů zemního plynu, využívání LNG, biometanu a vodíku. Bude potřeba řešit i otázky bezpečnostního standardu dodávky plynu, stavů nouze a optimalizace provozu soustav v novém prostředí. V tomto roce bude probíhat finalizace tzv. plynárenského balíčku v rámci EU, který bude mít významný dopad na fungování celého sektoru. Veškeré změny a záměry bude nezbytné následně přenést do strategických dokumentů a prováděcích předpisů (Státní energetická koncepce, Vnitrostátní plán ČR v oblasti energetiky a klimatu, energetický zákon a příslušné vyhlášky). Z pohledu regulace bude potřeba nastavit funkční pravidla pro další regulační periodu, která začne od roku 2026. Všechny tyto otázky budou novými výzvami pro ERÚ a celý sektor pro letošní rok i následující období.



Ing. Jan Šefránek, Ph.D. (*1982)

Absolvoval doktorské studium na Fakultě elektrotechnické ČVUT v Praze, kde se zabýval spolehlivostí a kvalitou dodávek elektřiny. Na ERÚ pracuje od roku 2008, v současné době na pozici ředitele Sekce regulatorních činností a mezinárodní spolupráce. Je autorem řady publikací v ČR i zahraničí.



Mgr. Alexandr Černý, M.A., Ph.D. (*1973)

Vystudoval fyziku na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Na CERGE-EI v Praze absolvoval doktorské studium v oboru ekonomie. Pracuje na ERÚ od roku 2021 jako ředitel Odboru technické regulace elektroenergetiky a plynárenství.